

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Демократичний вектор розвитку, який обрала Україна, передбачає ефективну взаємодію влади і суспільства. В сучасних умовах демократичним перетворенням в Україні властиве те, що, з одного боку, народовладдя є символом жаданого майбутнього, а з другого - суспільні інститути та ЗМІ, практика участі населення у виборах співіснують із розчаруванням у демократичному реформуванні. Суперечності проявляються також у поєднанні інерції влади і постійного намагання наслідувати західні стандарти, де визначення основних тенденцій формування нових ціннісних орієнтирів є базою для прогнозування подальшого розвитку. В Україні існує низка економічних та політичних чинників, які стримують реформи. До економічних чинників можемо віднести: спад виробництва і зниження продуктивності праці, безробіття та інфляцію, зростання боргів держави та дефіцит бюджету, до політичних - низьку політичну культуру істеблішменту, недосконалу виборчу систему, корупцію та клановість у системі державних та недержавних інституцій, недостатню адаптованість політичної еліти та її лідерів до соціально-політичних змін у сучасному українському суспільстві та світі.

Мета. Метою даної статті є аналіз становлення політичних еліт у період незалежності України.

Завдання: 1)З'ясування їх ролі в державотворчих процесах.

2)Визначення проблеми становлення і функціонування української національної еліти та напрями удосконалення державної політики щодо формування якісних політичних еліт у сучасній Україні.

Вислаб матеріалу: За усіма ознаками у сучасній Україні домінуючою за ціннісними орієнтаціями, реальними діями є тоталітарно-ліберальна еліта. До першої відносимо колишніх функціонерів, до другої – еліту, безпосередньо пов'язану з соціально-ринковою, підприємницькою діяльністю, бізнесом. Великі надії в Україні з перших років незалежності поклалися на «нову» українську еліту. І саме тому, що вона почала було формуватися переважно як носій національно-культурних ідей і цінностей. За таких обставин потенційно наріжним каменем творення новітньої української держави мала стати тисячоліттями нереалізована національна ідея. Так, однак, не сталося. Поступово на ключові посади, в тому числі й президентську (Л. Кучма), прийшли лідери господарського, економічного типу, підприємці, власники, банкіри. Для сучасної української еліти будь-якого рівня властивий так званий киевоцентризм, з поділом на київську, донецьку, дніпропетровську і трохи харківську еліту, суттєву різницю між якими все ж помітити майже неможливо. Якщо колишній компартійний еліті (України, СРСР) були притаманні такі риси, як комчанство, самовпевненість, відірваність від народу, невміння спілкуватися з ним, то в цьому плані мало чим відрізняється від неї сучасна українська еліта. Серед політичних лідерів сучасної України можна виокремити два типи: «поступливий» – лідер консервативного типу, тобто такий, що під певним тиском намагається зберегти в країні раніше існуючу систему; «інверсійний» – лідер, якого визнають і сприймають через переслідування його владою чи критику з боку інших лідерів або політичних сил. Аналізуючи феномен сучасного політичного лідерства в Україні, щодо багатьох лідерів абсолютно неможливо визначити, є вони лідерами загальнонаціональними чи регіональними; інтереси яких соціальних груп захищають; яке їх ставлення до існуючого суспільного устрою – функціональне, дисфункціональне чи стабілізуюче. Інакше кажучи, нині в Україні не бракує так званих «розмитих лідерів», які діють адекватно суспільно-політичним змінам і конкретним колізіям. Таких лідерів скоріше забагато. А тому поява дедалі більшої кількості лідерів елементарного популістського типу загрозлива для України. І це тоді, коли суспільство сьогодні надто гостро потребує сильних лідерів, гідних сповна взяти на себе відповідальність за долю усєї нації, а не лише за долю своїх виборців. У житті кожного суспільства є фундаментальні цінності, співвідношення яких, власне, і має визначати його еліта. Серед таких цінностей особливо виділяються такі діалектично суперечливі цінності, як: свобода і необхідність; держава і ринок. Образно кажучи, чим більше держави, державного регулювання (втручання), тим менше ринку і свободи. Це аксіома, хоча стовідсотково відкидати державне регулювання аж ніяк не слід. Принципово важливо, що і загальнонаціональна і регіональна еліта в Україні – це еліта не стільки політична, скільки економічна, еліта ділових кіл. Усій українській еліті нині бракує, передусім, державницької відповідальності за практичні дії, а також і політичної культури. Ще В. Липинський наголошував, що політична культура – це глибоке усвідомлення елітою свого не просто класового, але національного інтересу і активна творча діяльність з його реалізації в процесі служіння своїй державі та в здобутті політичної влади. Для багатьох представників нинішньої української еліти здобуття влади є само метою, егоїстичним, але не державницько-національним прагненням.

Для глибшого розуміння характеру та сутності нової української еліти необхідно з'ясувати, що відбулося в Україні у серпні-грудні 1991 року. Це завдання вкрай складне і не входить до кола даного дослідження. Воно складне, по-перше, тому, що не було подією суто українською, а лише частиною подій, що відбувалися в цей час в Радянському Союзі. По-друге, в цих процесах Україна не вела перед, а, можна сказати, що навпаки. Через те події серпня 1991 року, їхній радикалізм були для української еліти і опозиції несподіваними. По-третє, ці події сьогодні складно аналізувати тому, що ми ще частково занурені у них, не можемо відсторонитися, глянути на них неупереджено. Крім того, ще не всі тенденції, що тоді зародилися, чітко вималовалися. Проте декілька зауважень з цього приводу зробимо. Можливо, з причини того, що у політичному плані серпневі дні 1991 року в Україні були малозначущими, вторинними порівняно з Москвою (адже успіх чи провал путчу вирішувався там), то й самі події цих днів в Україні важко назвати революцією. Очевидно, тому практично ніхто з дослідників і не називає їх революцією. В Україні акцент у цих подіях ставлять на проголошенні незалежності. Для нашої теми з цього можна зробити висновок, що серпневі дні 1991 року в Україні не привели до радикальної зміни (а тим більше – повалення) старої еліти. Саме стара еліта – номенклатура – і визначила сутність цих подій. Для власного збереження вона проголосила незалежність України. Найбільше постраждала в ці дні кадрова партійна еліта, оскільки була

заборонена діяльність Компартії України. Всі інші групи номенклатури залишилися на своїх місцях. Пізніше, особливо після референдуму 1 грудня 1991 року про незалежність, під тиском вимог контреліти – націонал-демократів, стара еліта частково поділилася з нею владою. Тому нова еліта в Україні – це відносно строката за своїм складом соціальна група. До неї входять частково нові люди, які за старого режиму не мали ніякого відношення до влади, а також здебільшого ті, хто і за радянських часів був при владі. У зв'язку з цим виникає ряд теоретичних проблем, пов'язаних з визначенням нової еліти. Не викликає жодного сумніву віднесення до нової еліти тих, хто прилучився до владних структур лише після зміни влади. А стосовно тих, хто входив до різних рівнів номенклатури старого режиму, виникають суперечки. Частина дослідників вважає, що ці люди не можуть бути віднесені до нової еліти. Проте інші небезпідставно вважають, що та частина старої еліти, яка не втратила свій політичний статус, змогла знайти в нових умовах підтримку впливових груп суспільства, є повноцінною складовою частиною нової еліти. Адже далеко не вся стара номенклатура перейшла до нової еліти, а лише ті, хто витримав випробування бурхливим часом, хто здобув суспільну легітимацію. Отже, в нову еліту входять лише ті представники старої номенклатури, які набули якісного оновлення, хто політично, ідеологічно, психологічно та етично пристосувався до нових вимог системи.

Варто враховувати, що політичне структурування має незавершений характер. Регіональний рівень політичної еліти буде представлений, крім зазначених політичних сил, блоками і їхніми лідерами, які не потрапили в парламент. Деякі з них будуть представлені досить поширено. Стабільний, демократичний розвиток можливий лише за наявності добровільного консенсусу між різними частинами еліти, під час досягнення коаліційної угоди між ними. Політичні групи в цьому разі відмовляються від відкритих конфліктів і суперництва з другорядних питань. Тоді можна говорити про консенсусну єдність різних груп еліти.

За місцем в елітарній ієрархії розрізняють такі еліти: вищі – особи, що обіймають найвищі посади в уряді, парламенті, основних партіях і приймають стратегічні рішення; середні – депутати, вищі адміністративні посадові особи регіональних органів, бізнесмени, діячі культури, які впливають на процес прийняття політичних рішень; нижчі – адміністративний апарат державних органів, керівники регіональних відділень основних партій тощо.

Основні риси політичної еліти:

- високий соціальний статус;
- зосередженість в її руках значних владних повноважень;
- наявність власної ідеології;
- права на привілеї;
- доступ до закритої інформації.
- Справжній політик повинен мати такі риси:
- Право й можливість справитися з владою.
- Бути відповідальним.
- Мати громадянську самоповагу.
- Бути чесним.
- Бути справедливим.
- Стверджувати своєю владою благо і знешкоджувати зло.
- Основні функції політичної еліти в суспільстві:
- здійснення управління суспільством;
- пошуки оптимальних політичних рішень;
- вираження інтересів певних верств населення;
- здатність мобілізувати маси на вирішення певних суспільних завдань.

Для еліти багатьох країн характерна аморальність і низький рівень управлінської компетентності. Таку еліту називають квазіелітою. Політичний лідер – людина, яка завдяки своїм особливим якостям має переважний вплив на суспільство.

Висновки. Щоб запобігти суперечностям між елітою і потребами модернізації суспільства, необхідно звернути особливу увагу на підготовку та добір правлячої еліти. Більшість країн: Франція, Японія, США та інші орієнтуються на елітарний підхід, який полягає в тому, що доступи до управлінської кар'єри мають лише перспективні кандидати, які зарекомендували себе ще на початку кар'єри. Особливу роль у формуванні системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, правлячої еліти в наші дні покликана відігравати Українська академія державного управління при Президенті України. Наскільки вміло, патріотично, відповідально, високоморально і посучасному буде продуманий процес добору в Академію слухачів, викладачів та сам механізм передачі потрібних політико-управлінських знань, настільки ефективно і швидко будуть проходити реформування і модернізація українського суспільства в цілому.

Література

1. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
2. Чернюк І.А. «політична еліта в контексті демократичних перетворень в Україні», «Молодий вчений» • № 5.1 (45.1) • травень, 2017 р.
3. Фомина Н. Політична Еліта сучасної України студ. гр. ЖТ- 02
4. Гурик, М. І. Українська політична еліта: історичний огляд і перспективи розвитку // Інтелігенція і влада. – Одеса : Астропринт, 2006. – С. 67-73.
5. Гурик М. І. Шумка М. Л. Трансформація специфічних ознак патерналізму в умовах децентралізації в Україні. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/29229>
6. Крюков О. І. Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення : монографія / О. І. Крюков ; за наук. ред. Е. А. Афоніна. - К. : Вид-во НАДУ, 2006. - 252 с.
7. Семківа О. І. Політологія : підручник / О. І. Семківа. - Львів : Світ, 1994. - 592 с.
8. Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в процесі політичної модернізації : монографія / за заг. ред. проф. Е. А. Афоніна, проф. В. В. Лісничого, доц. О. В. Радченка. - Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. - 160 с.
9. Шульга М. О. Етапи становлення політичної еліти в Україні в роки незалежності / М. О. Шульга // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2006. - № 4. - С. 24-37.
10. Шумка, М. «Гроші та політика» / Михайлина Шумка, Світозар Янковий // Мандрівець. – 2008. – № 4. – С. 80-85.